

דצמבר 2016

הציבור בישראל וזכויות האדם 2016: אימים והזדמנויות

סקר האגודה לזכויות האזרח

מחקר דעת הקהל שערכנו על עמדות הציבור בנושאי זכויות אדם מעלה תמונה מורכבת ומאתגרת: רוב הציבור מגלה כבוד לזכויות ורצון לקדם שוויון, אלא שבעיני רבים, יישום הערך של זכויות מוגבל לקבוצות מסויימות. כך, נראה כי נשכח יסוד האוניברסליות של זכויות האדם, שמשמעותו זכויות שוות לכל אישה ואיש ללא קשר לעמדותיהם או למעמדם. קשה להפריד בין חולשת הערך האוניברסלי של זכויות האדם בישראל ל-2016 לבין המצב המתמשך של סכסוך פוליטי ולאומי ושל כיבוש; ואכן ההתנגדות לזכויות באה לידי ביטוי בעיקר, אך לא רק, בזירה זו.

כך למשל יכול הישראלי היהודי הממוצע לגלות פתיחות מפתיעה ביחס לקהילה הלהט"בית, אך בה בעת לחוש סגירות ועוינות כלפי הערבים בישראל וזכויותיהם. נראה כי על פי תפיסתו, האיום הנשקף משני מיעוטים אלה אינו דומה, ולכן גבולות הסובלנות כלפיהם מוצבים במקומות שונים. הסתירה לכאורה מהווה גם הזדמנות: ממצאי הסקר להלן מראים מגמות שליליות בקשר לזכויות האדם במובנים ובתחומים מסוימים, אך לצדן קיים גם בסיס אמיתי לתמיכה גדולה יותר, אותו אפשר – וחייבים – למנף.

הממצאים והניתוח להלן מצביעים על חולשות של החברה בישראל בנוגע להבנה, לקבלה וליישום של ערך הזכויות במציאות הישראלית, אך גם על תמיכה בערכים חיוביים. כדי לחזק את מקומן של זכויות האדם בחברה בישראל יש לעודד את המגמות החיוביות שכן קיימות, ולא להתמקד רק בהתרסה נגד דעות מקוממות.

הדוח מבוסס על סקר כמותני של מדגם מייצג של החברה בישראל, שכלל 500 יהודים/ות ו-200 ערבים/ות. הציבור היהודי רואין בעברית דרך האינטרנט, והציבור הערבי רואין טלפונית בערבית. הנתונים נאספו בתאריכים 18.10.16-28.9.16. טעות הדגימה של הסקר עומדת על +/- 4.4. השאלון נכתב ונותח על ידי ד"ר דליה שיינדלין, ואיסוף הנתונים נעשה על ידי חברת הגל החדש.

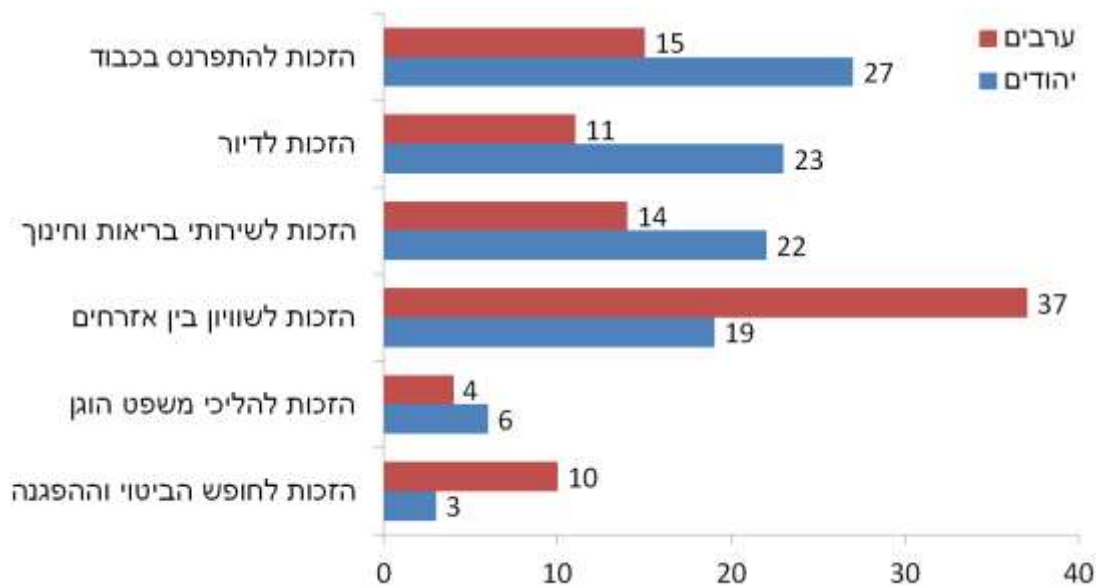
א. שוויון, זכויות וחובות

על פי הסקר, הזכויות החברתיות חשובות יותר לישראלים מאשר הזכויות הפוליטיות. כך, הזכות החשובה ביותר עבור הציבור הכללי היא הזכות להתפרנס בכבוד (24%), ואחריה באות הזכות לשוויון בין אזרחים (22%), הזכות לדיור (21%) והזכות לשירותי בריאות וחינוך (20%). יש לציין כי השאלה שהוצגה הייתה איזו זכות דחוף יותר לקדם בישראל (ולא איזו זכות חשובה לך יותר). ייתכן שרוב הנשאלים מרגישים כי הזכויות הפוליטיות שלהם אינן עומדות בסכנה, ולכן זכויות כמו הזכות למשפט הוגן (6%) וחופש הביטוי והזכות להפגין (4%) לא נתפסות ככאלה שדחוף לקדם. לעומת זאת הביטחון התעסוקתי בעידן החדש נתפס כרעוע, ולפיכך דרושים מהלכים כדי לקדמו. כך גם לגבי הזכות לדיור ולשירותים כמו חינוך ובריאות, שתמיד טעונים שיפור.

בקרב אזרחי ישראל הערבים עולה דחיפות גבוהה יותר לקידום הזכות לשוויון בין האזרחים. 37% מהמשיבים הערבים בחרו בה כזכות החשובה ביותר לקידום, לעומת 19% בלבד מהמשיבים היהודים. יש להניח כי זכות זו לשוויון כוללת מספר היבטים, החל משוויון בפרנסה, דרך שוויון בדיור, בחלוקת משאבי קרקע, בחינוך ובבריאות, וכלה כמובן בשוויון פוליטי. חופש הביטוי וזכות ההפגנה עלו כחשובות יותר במקצת לערבים מאשר ליהודים (10% בקרב האזרחים הערבים לעומת 3% בלבד בקרב האזרחים היהודים). יחד עם זאת, גם בקרב הערבים, התחומים החברתיים (פרנסה, בריאות, חינוך ודיור) נחשבים דחופים יותר מהזכויות האזרחיות (משפט הוגן וחופש הביטוי), אחרי הזכות לשוויון.

מה חשוב לנו?

איזו זכות הכי דחוף לקדם בישראל היום? (לפי מגזרים, %)

אין אשליות של שוויון בין יהודים לערבים

התפיסה בקרב מרבית היהודים והערבים היא שחוסר השוויון בין יהודים לערבים בישראל הוא עובדה קיימת. 65% בקרב היהודים מודים בקיומו, לעומת 85% בקרב הערבים. בקרב אנשי המרכז והשמאל¹ שיעור הסבורים שקיים אי שוויון בין יהודים לערבים גבוה משמעותית מהסבורים כך בקרב אנשי הימין:

- בקרב השמאל 90% סבורים שיש אי שוויון בין יהודים לערבים
- בקרב המרכז 76% סבורים שיש אי שוויון בין יהודים לערבים
- בקרב הימין 49% סבורים שיש אי שוויון בין יהודים לערבים

המחלוקת על קיומו של אי-שוויון בין יהודים לערבים מתבטאת כמובן גם על פני ציר הדתיות,² שחופף במידה רבה (באופן עקבי אך לא באופן מלא) לציר האידיאולוגי של ימין-שמאל. ככלל אפשר לומר, שכלל שהיהודי דתי יותר כך הוא פחות מתרשם מאי-שוויון בין יהודים לערבים:

- בקרב חילונים 80% סבורים שיש אי שוויון בין יהודים לערבים
- בקרב מסורתיים 57% סבורים שיש אי שוויון בין יהודים לערבים
- בקרב דתיים וחרדיים 45% סבורים שיש אי שוויון בין יהודים לערבים

שואפים לשוויון כללי

לא רק שעובדת קיומו של אי שוויון בין יהודים לערבים זוכה להסכמה רחבה – רוב ברור של האזרחים סבור כי מצב השוויון הכללי בישראל טעון שיפור, וזאת כמעט ללא קשר לעמדה הפוליטית: 92% מהשמאל, 77% מהמרכז ו-66% מהימין מסכימים שישראל צריכה לשפר את רמת השוויון בין כלל אזרחיה. הממצא הזה חשוב ומעיד על פתיחות משמעותית לקידום ערך השוויון ברמה הכללית. יש לציין שבקרב הערבים, 86% תומכים בעמדה שחובה לשפר את רמת השוויון. בסך הכל 3 מכל 4 ישראלים סבורים שהמדינה צריכה לעשות יותר כדי לפתור את בעיית אי השוויון במדינה.

הממצאים מעניינים במיוחד בהתחשב בקונוטציות השליליות המיוחסות למושג "זכויות האדם" בקרב הציבור. הסבר אפשרי לממצאים הוא שהערך של שוויון "מקובל" או פחות מאיים על האוזן הישראלית מהערך של זכויות אדם.

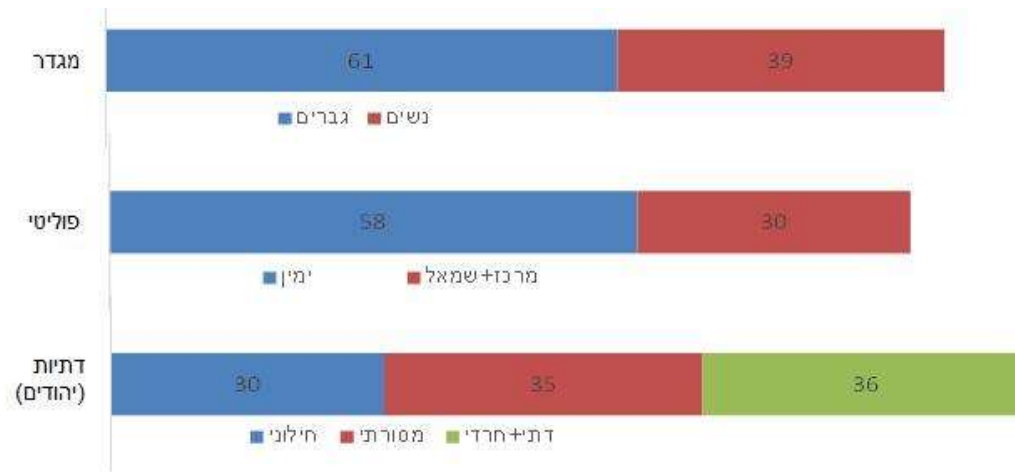
¹ הקבוצות של ימין, מרכז ושמאל מתייחסות להגדרה עצמית של כלל הנשאלים בסקר, יהודים וערבים כאחד. יחד עם זאת, שיעור גבוה מאוד של ערבים לא הזדהו עם אף עמדה אידיאולוגית (62%), כך שהחלוקה לימין, מרכז ושמאל משקפת בעיקר את הציבור היהודי.

² החלוקה לדתיים, חרדים, חילונים ומסורתיים מתייחסת ליהודים בלבד. ערבים חולקו באופן שונה, אך כמעט ולא נמצאה השפעה של מידת הדתיות על עמדותיהם.

כרבע מהמשיבים (26% מהיהודים ו-12% מהערבים) סבורים שאין לצפות שישראל תוכל לשפר את רמת השוויון במציאות המורכבת שבה היא נמצאת. קבוצה זו מורכבת מדתיים ומימניים בשיעור גבוה יחסית – והרוב גברים.

מי חושב שרמת השוויון בישראל סבירה?

התפלגות המשיבים שהסכימו עם המשפט "רמת השוויון בישראל סבירה בהתחשב במציאות המורכבת"

זכויות וחובות

למרות התמיכה המשמעותית בקידום ערך השוויון באופן כללי, בקרב היהודים יש תלות חזקה למדי בין זכויות לבין חובות. 82% מהיהודים מסכימים עם המשפט "מי שלא ממלא את כל חובותיו כאזרח לא מגיעות לו מלוא הזכויות". בקרב המשיבים הערבים השיעור נמוך יותר, אך עדיין 53% סבורים שיש להתנות את קבלת מלוא הזכויות במילוי מלוא החובות. אפילו בקרב החרדים הרוב הסכימו (61%), למרות שגם הם מואשמים לעתים קרובות בכך שאינם ממלאים חובות.³ למרות הפערים בין הקבוצות, נראה כי רוב האוכלוסיה בישראל מתחברת להגיון הפנימי שטמון בחובו של משפט זה, שבא לידי ביטוי גם בתקשורת ובהתבטאויות של נבחרים ציבור – בבחינת מי שלא נותן לא צריך לקבל. כלומר, יותר משלושה רבעים מהציבור הישראלי דוחים את התפיסה הבסיסית של זכויות האדם, שלפיה לכל אדם יש זכויות שאינן מותנות בדבר.

³ יש לציין כי מספר החרדים שרואינו בסקר הוא קטן, כ-60 משיבים, ולכן הממצאים משקפים רק מגמה כללית ולא נתון מדויק.

ב. שוויון זכויות בחיי היומיום

באופן מעט מפתיע, רוב אזרחי ישראל (59%) לא זוכרים מקרה של אפליה שחוו. ייתכן שתוצאה זו משקפת מודעות נמוכה לנושא, שמקשה על אנשים לזהות מקרים כאלו. הממצא נכון גם לציבור היהודי (57%) ובאופן מפתיע יותר גם לציבור הערבי (69%) (על הסתירות בקרב המשיבים הערבים נרחיב בהמשך). מצד שני, בסה"כ 39% חוו לפחות מקרה אחד של אפליה לפי הסקר – שיעור משמעותי המעיד על צורות התנהגות שפוגעות בחלקים שונים מהציבור בחיי היומיום.

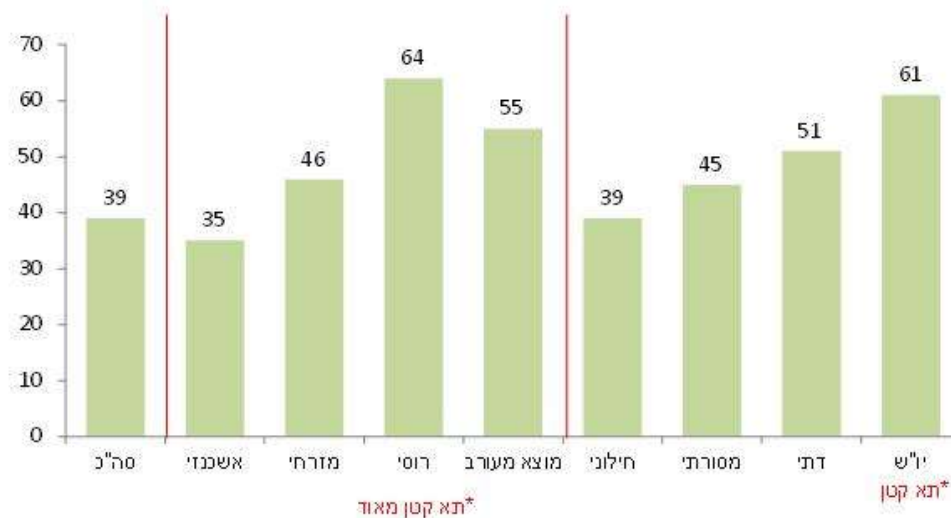
המקומות שבהם אנשים נתקלו במקרי אפליה הם במקום העבודה (19%), בביקור במוסד ציבורי (15%) בעת עריכת קניות או קבלת שירות כלשהו (13%), במוסד חינוכי (10%) ובמקום בילוי (7%).

בקרב הציבור היהודי ישנן כמה קבוצות החשות אפליה במקרים רבים יותר:⁴

- בקרב משיבים ממוצא רוסי – 64% (תא סטטיסטי קטן)
- בקרב מתנחלים – 61% (תא סטטיסטי קטן)
- בקרב דתיים – 51%
- בקרב מזרחים – 46%

מי חווה אפליה?

אחוז המשיבים שענו בחיוב לשאלה "האם בשנים האחרונות היה מקרה שהרגשת אפליה נגדך"

⁴ המרואיינים היהודים התבקשו לבחור הגדרה שמתאימה להם בקשר למוצאם: אשכנזי, מזרחי, ממוצא אתיופי, ממוצא רוסי, ישראלי בלבד, ישראלי מוצא מעורב. יש לציין כי בחלק מהקבוצות מספר המשתתפים היה קטן, ולכן הממצאים משקפים רק מגמה כללית ולא נתון מדויק.

אם כן, עולה מהסקר שגם אחרי שנים ארוכות של שלטון הימין בישראל, שמייצג את עמדתן של קבוצות גדולות בקרב הדתיים והמתנחלים, ובמידה מסוימת של חלקים גדולים בקרב המזרחים והרוסים, הקבוצות האלה עדיין חשות מופלות ביחס לאוכלוסיות אחרות כגון חילונים (39%) ואשכנזים (35%).

למרות התפיסה בקרב הקבוצות הנזכרות לגבי חוויות אפליה, כאשר נשאלו אילו קבוצות יש לקדם דרך יחס מועדף, התשובות הן שונות. כשהמרוואיינים התבקשו לחשוב על מדיניות ממשית שנועדה לתקן את אי השוויון, רוב גדול בחר דווקא לחזק את הקבוצות הנתפסות כמסכנים האמיתיים של החברה הישראלית – אנשים עם מוגבלויות ואנשים החיים בעוני:

- 55% מכלל הציבור בישראל סבורים שיש לתת יחס מועדף לאנשים עם מוגבלויות (57% בקרב היהודים, 45% בקרב הערבים).
- 42% מכלל הציבור בישראל סבורים שיש לתת יחס מועדף לאנשים החיים בעוני (42% בקרב היהודים, 45% בקרב הערבים).
- נמצא פער מעניין בין מזרחים לאשכנזים: 54% מהמזרחים בחרו "לקדם" אנשים שחיים בעוני, לעומת 38% מהאשכנזים.

ייאמר לשבח של הציבור הישראלי שקבוצות אלה אכן מכניסות אותו לפרופורציות בכל הנוגע לגורלו, וכשהן בתמונת ההשוואה, המספרים של כל הקבוצות האחרות יורדים דרמטית: כך למשל רק 15% סבורים שהיהודים זכאים ליחס מועדף (18% בקרב היהודים), 7% סבורים שנשים, 4% סבורים שמתנחלים ועוד 4% סבורים שהערבים זכאים ליחס מועדף. בקרב הערבים 15% סברו כי יש לתת יחס מועדף לערבים, בקרב היהודים רק אחוז אחד סבורים כך.

עוד בהקשר זה של זכויות האדם ברמה היומיומית: כרבע מהנשאלים מעידים שהופעלו נגדם אמצעי גבייה פולשניים בשנים האחרונות. רוב מכריע בקרב הציבור הישראלי (75%) לא נתקל במקרה של גבייה פולשנית שהופעלה נגדו. לגבי נתון זה לא נרשמו הבדלים בין קבוצות האוכלוסייה השונות. מבין המשיבים שכן חוו אמצעי גבייה פולשנית, דרישות תשלום שהתבררו כדרישות שווא היה המקרה הנפוץ ביותר. הדבר מעניין ומאשש במידה מסוימת את התפיסה של תרבות צרכנות נצלנית בישראל.

ג. תפיסות לגבי זכויות האדם בתוך ישראל

בכל הנוגע לשוויון ולזכויות אזרחיות מפגין הציבור בישראל תפיסות מתקדמות למדי במגוון של שאלות כמו יחסי נשים וגברים, דתיים וחילוניים ובנוגע לענייני הקהילה הלהט"בית. כך למשל:

- 80% סבורים שיש להעניק זכויות שוות לבני זוג מאותו המין כמו לזוגות של גברים ונשים
- 85% מהציבור סבורים שעל המדינה לספק מינימום של מים וחשמל לאזרחים חסרי אמצעים
- 69% מהציבור מתנגדים להפרדה בין יהודים לבין ערבים במקומות ציבוריים
- 79% מתנגדים לצמצום הנוכחות של נשים באירועים ציבוריים
- 81% מתנגדים לכך שלעשירים תהיינה פריבילגיות בשירותי הבריאות

"הרוח הפרוגרסיבית" ניכרת גם בשאלות אחרות, אם כי בעוצמה פחותה יותר:

- 68% סבורים שהמשטרה צריכה לאפשר הפגנות שנויות במחלוקת
- 55% תומכים בכך שילדי זרים בארץ צריכים לקבל זכויות כמו ילדים ישראלים
- 56% מתנגדים להגבלת חופש הביטוי בעניינים הנמצאים בקונצנזוס (השאלה נשאלת בקרב יהודים בלבד, בקשר לדוגמאות כמו השואה, זהותה היהודית של המדינה או קריאה לחרם על ההתנחלויות)

בהקשר למגבלות על חופש הביטוי, מעניין לציין כי [מדד הדמוקרטיה של המכון הישראלי לדמוקרטיה לשנת 2015](#) מצא שרק כרבע מהישראלים וכ-30% מהיהודים שנשאלו תומכים במגבלות על חופש הביטוי בקשר לנושאים רגישים (השאלה נגעה לביקורת על המדינה).⁵ בסקר הנוכחי נשאלה שאלה שונה, שמפרטת את הנושאים בהם יש (סוג של) קונצנזוס בחברה היהודית (השואה, הזהות היהודית של המדינה וחרם נגד התנחלויות). ככל הנראה כאשר מזכירים את הנושאים, יותר יהודים מעדיפים למנוע ביטוי של עמדות לא רצויות.

כאמור, רוב הציבור בישראל מפגין עמדות מתקדמות למדי מנקודת מבט של זכויות אדם. אולם קיים מיעוט משמעותי ומדאיג שתומך בעמדות הפוכות. המיעוט הזה אינו אקראי, אלא משקף פלגים שונים בתוך החברה. כך למשל:

- 30% תומכים בהפרדה בין יהודים וערבים במקומות ציבוריים. בקרב ימנים קיים רוב של 52% להפרדה כזאת, בקרב דתיים לאומיים – שני-שליש, ובקרב החרדים⁶ השיעור מגיע לכמעט 80%.
- 44%, כמעט מחצית מהיהודים, תומכים במגבלות על חופש הביטוי באותם נושאים רגישים שפורטו לעיל. בקרב הימין רוב של 61% תומך במגבלות הללו.

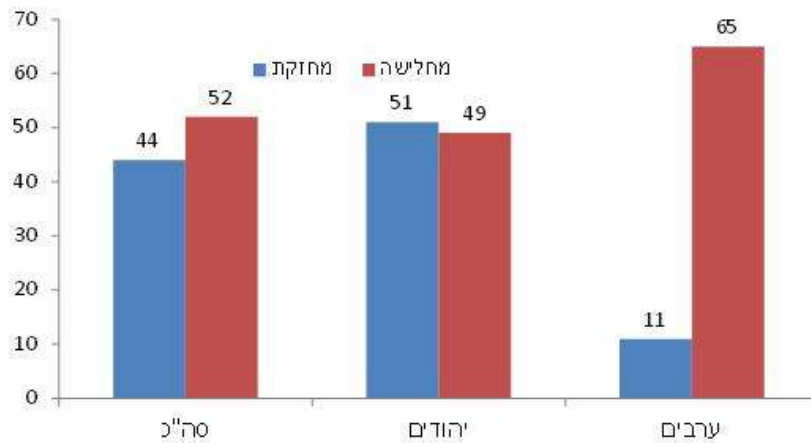
⁵ עמ' 77 בדוח המכון לדמוקרטיה. ניסוח השאלה של המכון: "יש לאסור בחוק על אזרחי ישראל לבטא בציבור ביקורת חריפה נגד המדינה" (מסכים / לא מסכים).

⁶ תא סטטיסטי קטן.

- שיעור דומה של 43% מתנגדים לכך שילדי זרים בארץ יקבלו כל מה שמקבלים ילדים ישראלים. שוב קיים רוב גורף בקרב דתיים וחרדים, אך יחד עם זאת, יותר משליש מהחילונים (35%) ו-20% מהערבים מתנגדים לכך אף הם.
  - כמעט חמישית האוכלוסייה (18%) תומכת בצמצום בולטות של נשים באירועים ציבוריים על מנת להתחשב ברגשות דתיים, והמספר מושפע בעיקר מדתיים לאומיים (37%) ומחרדים (מעל 80%).
- המחלוקת בקרב הציבור בישראל נמשכת גם בנוגע לחשיפה של הפרות זכויות אדם, שהיא אבן יסוד של חברה דמוקרטית:
- רוב הנשאלים במדגם (52%) סבורים שחשיפה כזאת מחלישה את המדינה. 44% סבורים שהחשיפה מחזקת אותה.
  - בקרב היהודים 51% סבורים שהיא מחזקת ו-49% סבורים שהיא מחלישה.
  - מפתיע לגלות שהנושא לא מאוד מפצל את המשיבים לפי קווים אידיאולוגיים: גם 39% מהשמאל עונים כי חשיפת הפרות מחלישה את המדינה, לעומת 57% בקרב הימין.
  - לעומת זאת, בקרב האזרחים הערבים 65% סבורים שחשיפה של הפרות זכויות אדם מחלישה את המדינה, לעומת 11% הסבורים שהיא מחזקת אותה.

מה דעתנו על חשיפה של הפרות זכויות אדם?

האם חשיפת הפרות זכויות אדם מחלישה או מחזקת את המדינה? (%)

ד. זכויות האדם תחת כיבוש צבאי

הנושא העיקרי שבו הפערים בין יהודים לערבים ובין שמאל לימין באים לידי ביטוי הוא בכל הנוגע לזכויות האדם בשטחים הכבושים. בנושא זה יהודים וערבים רואים עולמות שונים לחלוטין. כך למשל בשאלה האם זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים נשמרות, התשובות של שתי האוכלוסיות כמעט הפוכות:

- 86% מקרב היהודים סבורים שישראל שומרת על זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים, כשמחצית מהם בטוחים שהיא שומרת על זכויות האדם של הפלסטינים באופן מלא.
- לעומת זאת, בקרב הערבים 15% בלבד סבורים שישראל שומרת על זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים. בהקשר זה נציין כי 36% מקרב הערבים לא הביעו דעה.

שאלה זו מפצלת בין הימין והמרכז לבין השמאל: רוב גורף של 95% מקרב הימין ו-80% מקרב המרכז סבורים שישראל שומרת על זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים, כך שהמרכז והימין שותפים פחות או יותר לעמדה שישראל צודקת או עושה את מיטבה בהתחשב ב"מצב". לעומת זאת, 40% בלבד מקרב השמאל סבורים כך. תשובה מעט שונה לשאלה זו מתקבלת בהתפלגות לפי רמת דתיות:

- חילוניים – 76%
- מסורתיים – 90%
- דתיים – 98%
- חרדים – 100%

המשיבים היהודים מגלים רגישות גבוהה הרבה יותר להפרת זכויות אדם של המתנחלים בשטחים. בעניין זה נשאלו המשיבים על פעולות ספציפיות נגד פלסטינים ונגד מתנחלים והתבקשו להעריך אם פעולות אלו מהוות הפרות של זכויות האדם:

- **כלפי פלסטינים:** "מגבלות על התנועה של תושבים פלסטינים בשטחים והריסת תשתית או בתים של משפחות מחבלים"
- **כלפי מתנחלים:** "מגבלות על בניית יישובים יהודיים ביהודה ושומרון, מעצר מנהלי של חשודים יהודים והאפשרות לפינוי יישובים כמו בעזה"

הנשאלים התבקשו לומר האם בפעולות כאלה מדינת ישראל מפרה את זכויות האדם של הפלסטינים והמתנחלים, והאם הפרה זו מוצדקת או לא. ההתפלגות בקרב היהודים הייתה כזו:

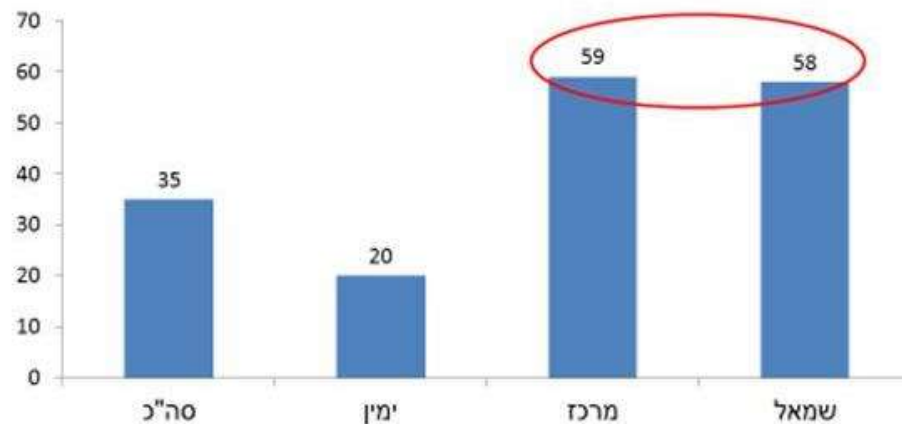
פעולות נגד המתנחלים	פעולות נגד הפלסטינים	
52 / 48	22 / 78	אין הפרה / יש הפרה
46 / 54	11 / 89	כן מוצדק / לא מוצדק

את הטבלה לעיל ניתן לסכם כך: רוב גורף של היהודים סבורים שפעולות המדינה נגד פלסטינים אינן מהוות הפרה של זכויות אדם, לעומת זאת מעט יותר ממחצית מהיהודים חושבים שפעולות דומות נגד מתנחלים כן מהוות הפרה. רוב מוחץ של היהודים חושב שפעולות כאלה נגד הפלסטינים מוצדקות, לעומת קצת יותר ממחצית שחושבים שפעולות כאלה נגד המתנחלים מוצדקות. אין כאן סתירה של ממש: ככל הנראה, מפני שהפעולות נגד הפלסטינים אינן נתפסות כהפרות של זכויות אדם, הגיוני וקל להצדיק אותן (או להפך: בעיני המשיבים, מפני שהפעולות מוצדקות הן בהגדרה לא מהוות הפרה של זכויות אדם).

לגבי פעולות נגד המתנחלים, הממצאים מורכבים יותר: רוב קל אכן מגדיר את הפעולות כהפרת זכויות, ובה בעת רוב קל גם מצדיק אותן. חשוב לציין כי שיעור גבוה שמצדיק הפרות נגד מתנחלים מגיע מהמרכז ומהשמאל: שיעור גבוה של משיבים בשתי הקבוצות אומרים שהפעולות נגד מתנחלים לא מהוות הפרת זכויות אדם ושהן גם מוצדקות. בקרב המרכז ממצא זה מעניין במיוחד – הוא משקף תפיסה של ישראל מ"פעם": ישראל לרוב צודקת (קרי בשאלה האם המדינה שומרת על זכויות אדם של פלסטינים), אך המתנחלים מפרים מוסכמות ומתפרעים, ולכן יש צידוק להפרת זכויותיהם. לסיכום, העמדות לא נראות כאילו נבעו מתפיסת זכויות אדם מתקדמת, אלא יותר ממה שנכון למדינה (בעיני האנשים שמצדיקים את הפעולות הללו).

השמאל והמרכז מצדיקים מהלכים נגד מתנחלים

האם הפעולות הנ"ל נגד מתנחלים מפרות זכויות אדם, והאם הן מוצדקות? שיעור המשיבים לא מפר + מוצדק

כצפוי, ניתוח של האוכלוסייה הערבית בהקשר של שאלות אלה חושף תמונה אחרת:

פעולות נגד המתנחלים	פעולות נגד הפלסטינים	
18 / 40	56 / 14	אין הפרה / יש הפרה
51 / 11	56 / 9	כן מוצדק / לא מוצדק

בקרב הערבים ניתן לראות הזדהות רבה יותר עם הפרת זכויות האדם של הפלסטינים. ביחס להצדקת ההפרה, הערבים דווקא מגלים תפיסת עולם יותר אוניברסלית ופחות שבטית: מעל מחצית מהמשיבים סוברים שהפרה של זכויות אדם אינה יכולה להיות מוצדקת, לא משנה אם היא מופנית כלפי הפלסטינים או כלפי המתנחלים. נציין רק שכשליש מבין הערבים לא ידעו או העדיפו שלא להשיב לשאלה זו (על התגובות בקרב המשיבים הערבים נרחיב בהמשך).

בשאלות אלה באה לידי ביטוי גם המחלוקת העמוקה ביותר בין ימין ושמאל, והיא משתקפת היטב בטבלאות הבאות, המצליבות בין שני חיתוכים של תשובות לשאלות: הפעולות מפרות את זכויות האדם ואינן מוצדקות, וההפך: הפעולות לא מפרות את זכויות האדם והן מוצדקות:

שיעור הסבורים שיש הפרות והפעולות לא מוצדקות:

נגד המתנחלים	נגד הפלסטינים	
59	0	ימין
14	5	מרכז
9	35	שמאל
39	7	סה"כ

שיעור הסבורים שאין הפרות והפעולות מוצדקות:

נגד המתנחלים	נגד הפלסטינים	
20	89	ימין
59	65	מרכז
58	31	שמאל
35	62	סה"כ

בעניין זה אפשר לראות שהמרכז יותר קרוב בעמדותיו דווקא לשמאל, לעומת העמדה החד משמעית של הימין, שרובו ככולו לא רואה בפעולות נגד הפלסטינים הפרות של זכויות אדם, ובכל מקרה הוא מצדיק אותן. היחס לנעשה בשטחים עדיין מהווה קו מבחין בין שמאל וימין בישראל – כאשר המרכז מצדד לפעמים בימין ולפעמים בשמאל.

ה. סיכום

באופן כללי אפשר לומר ששיח זכויות האדם בישראל לא יציב ומאופיין בסתירות לכאורה. הדבר בא לידי ביטוי במספר היבטים, כמו תלות חזקה יחסית בין מילוי חובות לבין קבלת זכויות. קיים גם קשר חזק בין רמת הדתיות, עמדות פוליטיות ולאום בכל הנוגע לזכויות האדם, והנושא חושף פערים גדולים בחברה. לעומת זאת קיים בסיס רחב של הסכמה למען זכויות חברתיות – פרנסה, דיור, חינוך ובריאות, ככל הנראה בשל חוסר הביטחון החברתי-כלכלי שחווה חלק ניכר מהציבור.

החברה בישראל ככלל מפגינה גישה בסיסית פרוגרסיבית יחסית בנושאים אזרחיים כמו הצורך בשיפור השוויון באופן כללי, הכרה באי שוויון בין יהודים וערבים, התנגדות להפרדה ולהדרה, זכויות ללהט"בים, התנגדות למגבלות על חופש ביטוי (רוב בקרב היהודים שנשאלו), חובת המדינה לדאוג לרמת קיום נאותה לאנשים חסרי אמצעים והתנגדות לפריבילגיות לעשירים. למרות הרגישות וההתנגדות הניכרת בשיח הציבורי נגד המונח של "זכויות האדם" (כפי שעולה מסקרים אחרים), קרוב למחצית תומכים בצורך לחשוף הפרות זכויות אדם ככלי לתיקון.

אולם התפיסה לגבי הכיבוש והסכסוך מכריעה רבות מן העמדות הנוגעות לשוויון ולזכויות אדם, ואף מאפילה עליהן. הסכסוך הוא הבסיס המוסרי בעיני היהודים להפרות של זכויות אדם של פלסטינים, ונראה כי רוב המשיבים היהודים מקבלים ומצדיקים את המצב הזה.

לגבי תגובות הערבים לסקר, יש לציין מספר תובנות: בשאלות רגישות יותר – כמו חוויות של אפליה ושאלות על השטחים ועל הפרות זכויות האדם – שיעור גדול מן המשיבים נתנו תשובות לא צפויות או לחלופין נמנעו מלענות. נראה כי תופעה זו קשורה במתח הגובר בין יהודים וערבים בישראל בשנים האחרונות, הגורם לרתיעה מלענות על שאלות רגישות. מניסיונה של עורכת הסקר, בשנה האחרונה מתגבר החשש בקרב האזרחים הערבים להגיע לערים יהודיות, ואפילו למרכז הארץ, וישנה מגמה כללית בקרבם לחמוק משאלות רגישות בסקרים.

סקר זה כולל ממצאים שיכולים לעורר שיח ציבורי לגבי שוויון, ולגבי ההצדקה של הפרות זכויות אדם או ההתנגדות להפרתן. הסקר מעלה שאלות לגבי היחס בין הרצון המובהק של הציבור למימוש זכויות חברתיות ושוויון לבין מימוש הנמוך יחסית בפועל. כמו כן, הסקר מצביע על כך שיש לפעול לחיזוק ערכי זכויות האדם בקרב אוכלוסיות הנוטות לדחות ערכים אלו: דתיים וחרדיים, ימנים, ובמקרה של זכויות אזרחיות, גם ערבים. יחד עם זאת, אין להזניח את הציבור הכללי כיעד לקידום הערכים של חברה פתוחה. הסקר מעורר כיוונים ומגמות שצריך להמשיך לעקוב אחריהן, ואנחנו מקווים להמשיך ולבצע אותו כל שנה כדי לעורר שיח ציבורי, וכמכשיר נוסף שיאפשר לנו לקדם את זכויות האדם בישראל.